

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

20

Kuvaukset, mielikuvat, identiteetit

Viipurin kulttuurihistoriaa 1710-1840

TOIM.
PIIA EINONEN & ANTTI RÄIHÄ

Kannen kuvat:

Christian Ferdinand Christensen (1830): Monrepos; Ludvigstein ja Franz Hermann Lafermieren muistomerkki. Museovirasto, Historian kuvakokoelma: HK19490412:2.

Viiipurin valtauksen muistomitali, jonka etupuoli on T. Ivanovin suunnittelema ja takasivu F. Gassin. Mitalin halkaisija on noin 48,5 mm. Se lyötiin Moskovassa ja kaiverrettiin Augsburgissa. Takasivun tekstiin "oCCVpat aVDenteM" sisältyy ns. kronogrammi eli kätkeyty vuosiluku: isoilla kirjaimilla kirjoitetuista muodostuu vuosiluku MDCCVV eli 1710. Kansallismuseo, rahakammio: S:723. Kuva: Jani Oravisjärvi.

Viiipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 20
Kuvaukset, mielikuvat, identiteetit: Viiipurin kulttuurihistoriaa 1710–1840

Toimittaneet: Piia Einonen & Antti Rähä
Graafinen suunnittelu ja taitto: Eemeli Nieminen

ISBN 978-952-67216-6-8 (sid. 1. painos)
ISBN 978-952-67216-7-5 (PDF)
ISSN: 1236-4304 (sarja)

Julkaistu sähköisenä: 2019
Toinen korjattu painos.

Julkaisija: Viiipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, Helsinki

AUGUST THIEMEN KAKSI DRAAMAA

PENTTI PAAVOLAINEN

August Thieme (1780–1860) julkaisi Pietarissa ilmestyneessä kuukausijulkaisussa *Rutheniassa* 1800-luvun alussa kaksi draamalliseen muotoon kirjoitettua tekstiä. Niissä hän osoittaa kiinnostusta uuden kotimaansa Venäjän historiaan ja antaa näyttämöllisen hahmon sen kahdelle myyttiselle perustajalle, Novgorodin Rurikille ja tsaari Pietarille. Teokset edustavat aikansa kiinnostusta kansakuntien muinaisuuteen ja historiallisten dynastioiden oikeuttamiseen.

Näytelmässä *Rurik, Drama in 2 Akten* (1807) Thieme ottaa vakavasti tuolloin Venäjän viralliseen historiankirjoitukseen liitetyn Novgorodin muinaisen päällikön Gostomyslin. Tämän valtakunnan väitettiin ulottuneen Suomenlahden rannikolle, millä voitiin legitimoida Itämeren rantojen omistusta, kuten Minard-Törmänen artikkelissaan kirjoittaa.

Thiemen näytelmässä vanha Gostomysl on kutsunut slaavien vanhimmat koolle kallioiselle niemelle luovuttaakseen pergamenttiin käärityn miekan varjagi Rurikille, joka näin saa peria hänen asemansa Novgorodin posadnikina. Neito Edwinda on rakastunut Gostomyslin poikaan Wadimiin, mutta hänet on määrää tarjota Rurikille puolisoiksi. Laivalla rantaan saapuvat Rurik ja hänen kaksi veljeään. Perun-jumalan alttarilla suoritetaan uhraus ja vallanvaihto, sen ympärille kokoontuu lukuisten eri kansallisuuksien edustajia. Wadim nimittää vallansiirtoa rantarosvoukseksi ja uhmaa Rurikia, mutta tämä luovuttaa jalosti Edwindan vaimoksi Wadimille, joka näin leppyy. Rurik sanoo löytävänsä suojaisen sataman seikkailujensa jälkeen. Lopussa ylistetään suuren valtakunnan menestyksestä tulevaisuutta. Kristinuskoa ei vielä esiinny, sen sijaan eräässä unessa Perunin pappi oli nähnyt jumalat Odinin ja Perunin keskinäisessä liitossa.

Toiminta *Rurikissa* on lähinnä seremoniallista ja henkilöiden väliset tilanteet muodollisia. Ylevään, mutta notkeaan saksankieliseen sanontaan perustuva teksti olisi ollut näyttämöllä toteutettavissa jonkin juhlan yhteydessä. Thiemen kirjallinen taito näkyy niissä ylistyshymneissä ja juhlapuheissa, joita henkilöt *Rurikissa* lausuvat.

Rurikin tavoin Thiemen hieman varhaisempi (1807) runollinen kuvaelma, *Russlands Friedensfeyer* (Venäjän rauhanjuhla) tapahtui juhla-alttarin äärellä merenrantaniemellä, jolle voittoa sotajoukot laivoilla vuorollaan saapuivat, yhtyäkseen ylistyskuoroihin. Niihin Thiemen oli innoittanut Napoleonin ja Aleksanterin solmima Tilsitin rauhansopimus heinäkuussa 1807.

Hallsijajulistys oli myös Thiemen toinen varsinainen draama *Peter der Erste bey Pultawa, Drama in 2 Akten* (1808). Se oli 28-vuotiaan Thiemen vielä kunnianhimoisempi yritys historiallisen draaman alueella. Kaarle XII nähdään jalkavaivaisena asumuksessaan Pultavan taistelua edeltävänä yönä. Pietari itse käy hänen luonaan ruhtinas Menshikoviksi naamioituneena tarjoamassa vielä rauhaa ennen auringon nousua ja taistelun alkamista. Siellä Pietari myös näkee ukrainalaisen Mazeppan, joka oli liittoutunut Kaarlen kanssa, mutta joka taistelun aikana vaihtoi voittajan puolelle.

Kaarle XII:n ja Pietari I:n välinen keskustelu on henkinen ottelu, tai kenties Kaarlen yöllinen näky siitä, miten sodan kierteestä on mahdoton irtautua, kun maine ja ylpeys, joihin sotilaat ovat sidotut, estävät tekemästä muita ratkaisuja. Pietari on henkilöistä rohkein, ylväin, jalo-mielisin ja kauaskatseisin.

II.
Rurik.
Drama, in zwey Akten.

Personen:

Gostomyhl, Fürst von Nowgorod.
 Dobrynin, } Nowgorodische Posadniks.
 Kulaw, }
 Wadim, Fürst der Slawänen, Gostomyhles Enkel.
 Rurik, }
 Sinaw, } Waräger.
 Truwor, }
 Edwinda.
 Ein Priester.
 Knaben. Jünglinge. Jungfrauen.
 Volk verschiedener Stämme.

P r o l o g.

Dort, wo um Ruriks Thurm die Fluthen schäumen,
 Taucht' ich mein Haupt in der Ruinen Moos,
 Und vor die Seele stieg in dunklen Träumen
 Ein Heldenbild aus grauem Wellenschooß.
 Ich sah' es graunvoll durch die Brandung bäumen
 Und zu den Wolken wachsen riesengroß —
 Es schwingt den Speer in ungeheuren Bogen,
 Zum Licht aufkämpfend, durch die Nebelwogen.

Tief barg sein Antlitz wohl des Helmes Hülle,
 Doch Götterhoheit strahlt durchs Gitter vor.
 Gestemmt auf blauem Schild, uralter Fülle
 Hob er den Vollmond mit der Stirn empor.

19*

Thiemen Rurik-näytelmäen henkilöluettelossa Gostomyhlistä on tehty Novgorodin ruhtinas, jolla on alaisinaan posadnikeja. Wadim sen sijaan on slaavien ruhtinas ja paikalle saapuva Rurik varjagi. Kansaa on eri heimoista.

Näytelmän toinen näytös tapahtuu Pietarin komentopaikalla ja taistelukentällä eri kohdin. Vastaanottaessaan ruotsalaisia sotavankeja Pietari laskee jo saavansa suuren hyödyn siitä, miten erilaisten ammattien ulkomaalaiset osaajat voivat kehittää Venäjää. Tämän tietotaidon lisäksi hän saa sotasaaliina taistelupaikalta paenneen Kaarlen miekan ja paarit. Lopuksi Pietari kruunataan tammenlehvillä ja kaikki polvistuvat ylistämään häntä rauhan tuojana.

Thieme rajoittaa Pohjan sodan historiaa koskevat viittaukset Narvan (1700) ja Pultavan (1709) väliseen jännitteeseen, toki luetellen Tanskan, Saksin, Puolan ja Ukrainan. Sitä ei mainita, että seuraavaksi Pietari jo kääntyisi Viipurin ja Suomen alueen suuntaan. Ehkä se olisi muistuttanut liikaa juuri siitä sotaretkestä, joka tammikuussa 1808 oli Ruotsia vastaan aloitettu. Thiemen mielestä lopputulos, Suomen liittäminen Venäjään oli parasta, mitä sille saattoi sattua, kuten Koskivirta artikkelissaan päättelee.

Kahden hallitsijan kohtaamiselle mallina saattoi toimia kirjailija Friedrich Schiller, joka hiukan aikaisemmin näytelmässään *Maria Stuart* (1800) oli antanut nimihenkilön kohdata tulevan teloittajansa, Elisabeth I:n. Kohtaamista ei todellisuudessa ole tapahtunut, mutta tällaiset historiallisen draaman konventiot voidaan nähdä myös ilmiöiden kontrafaktuaalisena tarkasteluna. Näytelmä antaa mahdollisuuden pohtia, mitä olisi tapahtunut, jos Kaarle XII olisi taipunut neuvotteluratkaisuun ennen Pultavaa. Thiemeä käsittelevässä kirjallisuudessa mainitaan, että näytelmä olisi Pietarissa myös esitetty, mutta että se olisi kielletty ja takavarikoitu. Pietari esitetään laskelmoivana hänen ajatellessaan ulkomaalaisten Venäjälle tuottamaa hyötyä. Ainakin tämä repliikki soti ihanteellista hallitsijakuvaa vastaan. Romanov-dynastian jäsenten esittäminen näyttämöllä kiellettiin viimeistään 1829 sensuuriasetuksissa.

Näytelmien kautta vahvistuu käsitys August Thiemen monipuolisesta lahjakkuudesta, jonka jo muu tuotanto osoitti. Hänet voidaan ilman muuta lukea osaksi saksankielistä kirjallista kulttuuria. Elettäessä sotaisia vuosikymmeniä, jolloin valtakuntien perustuksia kyseenalaistettiin, oli ymmärrettävää käsitellä näytelmissä kansojen muinaista historiaa ja valtionmuodostusta. Hallitsijoiden esitetty jalomielisyys oli kautta Euroopan ollut draaman aihepiiri. Nämäkin kaksi teosta sitoivat Thiemen uuteen kotimaahansa Venäjään, joka erityisesti halusi kuulla vahvistettavan keskeisiä hallitsijamyyttejään, Rurikia ja Pietaria. Molemmilla myyteillä oli myös seurauksensa suhteessa Viipuriin, kuten toisaalla havaitaan.

Painetut lähteet

Thieme, August, Russlands Friedensfeyer. *Ruthenia* (1807), Bd 2 [August], 257–271.

Thieme, August, Rurik, Drama in 2 Akten. *Ruthenia* (1807), Bd 3 [December], 255–280.

Thieme, August, Peter der Erste bey Pultawa, Drama in 2 Akten. *Ruthenia* (1808), Bd.1 [Januar, Februar], 1–32, 88–105.

Tässä teoksessa

Kontrafaktuaalisesta tarkastelusta Kaarle XII:n ratkaisuksista, ks. Johdanto, 5.

Gostomyslistä ja Pietari-kultista, ks. Minard- Törmänen, 25.

Thiemen tuotannosta, ks. Koskivirta, 193, 197–210.

Thiemen kuva, ks. Koskivirta, 199